

Úvod (doc. PhDr. Milena Krobotová, CSc.)

Obsah kapitoly

Text kapitoly

Kdyby nebylo jazyka, neznali bychom dobro ani zlo, pravdu ani lež, příjemné ani nepříjemné. Jazyk nám umožňuje porozumět tomu všemu. Přemýšlejte o jazyce.

Upanišady

Vážené kolegyně, vážení kolegové,

dostává se vám do rukou učební text obsahující některé vybrané kapitoly z české stylistiky. Je pochopitelné, že na poměrně malém prostoru nelze podrobně obsáhnout celou problematiku, a proto se zaměřím na ty okruhy, které patří k základům stylistiky a které budete muset zvládnout při vaší učitelské praxi.

Stylistice se vyučovalo již od pradávna, avšak teprve moderní doba usiluje o obecnou koncepci slohu. Znamý badatel v oboru stylistiky Charles Bally zdůrazňoval při definici stylu úlohu citu a působení na cit. Bohuslav Havránek definuje styl jako způsob využití jazykových prostředků v daných jazykových projevech jak podle jejich konkrétního cíle, formy a situace, tak podle individualizačního zaměření (emotivního, estetického apod.) mluvčího, respektive pisatele (1963). Potenciální stránku stylových jevů zdůrazňoval ve svých statích o stylu a stylistice již V. Mathesus (1947). Chápe jazykový styl jako význačný způsob, kterým je užito nebo se obvykle užívá vyjadřovacích prostředků jazykových ke konkrétnímu účelu. K. Hausenblas stylem rozumí nějaký význačný (typický) a jednoduchý způsob užívání dílčích prvků ve výstavbě jistých celků záměrně vytvořených. Na hotovém výtvaru se pak styl jeví jako princip organizace jeho složek. Pavel Trost uvádí, že se týmž jazykem dá říci totéž různým způsobem. Rozlišuje styl jazykového projevu a styl jazyka (ten sjednocuje to obecné v projevech téhož jazyka). V současné době se přijímá teze, že o stylu můžeme mluvit jen v oblasti řeči, řeč pak chápeme jako souhrn všech promluv uskutečněných nebo uskutečnitelných, jako množinu o prakticky nekonečném počtu prvků. Z výše uvedených zamyšlení lze vyvodit závěr, že i ta sebemenší promluva má svůj styl, a proto poznání základů stylistiky považujeme za velmi důležité, za vyvrcholení studia všech jazykových plánů. Kromě uvedených názorů si můžeme všimnout i zajímavé myšlenky L. N. Tolstého: *umění básníkovo záleží v tom, že nalézá jediné možné umístění jediné možné slova*. Nejde o definici, ale o výrok, nad nímž je třeba se zamyslet.

Předložený text se zaměřuje na tyto oblasti:

- základní poučení o stylu i stylistice a přehled nejdůležitějších pojmů;
- význam slohotvorných činitelů při tvorbě projevů;
- problematika projevů mluvených a psaných;
- funkční styly a jejich charakteristika;
- stylistické využití výrazových prostředků roviny hláskové, lexikální, slovtvorné, morfologické a syntaktické;
- charakteristika slohových postupů a útvarů;
- význam kompozice jazykového projevu;
- základní údaje z dějin stylistiky.

Cílem studia je:

- seznámení se základními stylistickými pojmy a jejich správným používáním;
- pochopení významu slohotvorných činitelů při realizaci různých slohových útvarů;
- zvládnutí základních charakteristik jednotlivých funkčních stylů;
- využití výrazových prostředků jednotlivých jazykových plánů a jejich použití v praxi;
- rozlišování slohových postupů a příprava slohových útvarů na základě získaných znalostí;
- uplatňování základních poznatků z dějin stylistiky při srovnání se současnými vývojovými trendy.

Ke každé teoretické části jsou připravena cvičení i korespondenční úkoly. Věnujte prosím těmto úkolům pozornost a nezapomeňte vždy důkladně prostudovat vzorový text. Pokud si nebudete vědět rady, jistě vám pomůže *Klíč* ke cvičením umístěný v závěru textu.

Záměrem předloženého textu je nejen předat teoretické znalosti a zopakovat s uživateli materiálů praktické dovednosti, ale také připomenout jednu myšlenku, na níž se v současné době často zapomíná: chceme-li být členy kulturní společnosti, musíme dbát o kulturu vyjadřování a náš mateřský jazyk studovat po celý život. Podle Dalajlámy *Pesimismus vede k neúspěchu*. Doporučuji proto přistoupit k textu s odvahou a mít na paměti, že je *lepší rozsvítit svíčku než nadávat na tmu*. A kdyby vám bylo při studiu hodně těžko, vzpomeňte si na to, že i slovo *beznaděj* obsahuje v sobě *naději*. Přeji hodně úspěchů ve studiu!

Autorka